middel. Naar Reformatie zweemt dit streven dan eerst, als de kerk als kerk haar zedelijk standpunt verlaagt, vergeet dat ze als kerk een licht op den kandelaar en een stad op den berg moet zijn, en meent genoeg gedaan te hebben, zoo ze met de lieden der wereld ijvert voor een gelijksoortige burgerlijke gerechtigheid, die van alle hooger ideaal is afgesneden. Dan toch ontstaat een vermoeden, dat de kerk *als kerk* ontrouw is geworden, als *instelling* haar plicht verzaakt en op weg is om ongemerkt om te slaan in een *wereldsche* vereeniging. Hiertegen komt dan het besef der *wedergeboornen* in verzet. Men weet, dat men overgezet is uit den dood in het leven. Men treedt op, om belijdenis te doen van een *nieuw leven* dat ons uit genade geschonken wierd. Van dit nieuwe leven wil men de teekenen, de openbaringen en de vruchten aanschouwen. En zoodra nu de kerk als instelling toont met deze wedergeboorte, met dit nieuwe leven, en dus ook met de hoogere heiligheid die hieruit ontkiemt, *niet* te rekenen, ontstaat het vermoeden, dat de kerk is afgevallen, en de ure voor nieuwe formatie, d. i. voor Reformatie der kerk, gekomen is.

Er is in dit streven en voorgeven ongelooflijk veel dat aantrekt, en nimmer is in den loop der eeuwen het geluid dezer bazuin uitgegaan, of steeds vond die weerklank in duizend harten en wierd toegejuicht door veel eenvoudige vromen, die als bij instinct gevoelden, dat de kerk toch iets anders zijn moest dan de wereld, en dat het onderscheid tusschen kerk en wereld zich moest openbaren in hoogeren zedelijken levenstoon. Het is eenmaal onloochenbaar, dat er door de genade iets in de wereld komt, waarvan de heilige apostel zegt: „Ziet het is alles *nieuw* geworden!" Er moet toegegeven dat dit nieuwe leven der genade tegen het oude leven der wereld ook in haar schoonste en zuiverste openbaringen overstaat. En het kan niet ontkend, dat de wereld voorbijgaat met al haar begeerlijkheden, en dat eens alleen dit nieuwe leven der genade overblijft om in glorie te schitteren. Dit nu verleidt zoo licht, om dit nieuwe leven te beschouwen niet als *herschepping* van wat bestond, maar als een *nieuwe schepping* naast het bestaande. De Vleeschwording des Woords wordt dan uit het oog verloren, en vergeten dat Jezus bad, niet om ons *uit* de wereld weg te nemen, maar om ons *in* de wereld te bewaren voor den Booze. Vandaar dat dit sectarisch streven er altoos op uit is, om een hoogere geestelijke openbaring te zoeken, die *boven* de kribbe van Bethlehem en boven de Heilige Schrift uitgaat; dat zulk streven altoos doelt op een Chiliasme, waardoor het nieuwe Godarijk nog eens in deze wereld openbaar zal worden; en dat het de kerk dringt en perst, om alle vezel die haar aan het leven der wereld bindt, door te snijden, ten einde als een oliedrup op de wateren, en dies geheel vreemd aan die wereld, als een hemelsche kolonie in haar midden te vertoeven, jagende naar het oogenblik, dat ze zich weer in den hemel terug kan trekken. Het doet er dus weinig toe, of men dit streven ontmoet in den vorm dien Montanus en Tertulliaan, dien Novatianus en Donatus, dien monnik en clerus, dien Anabaptist en Kwaker, of ook dien Labadist en Piëtist er aan gaven. Dit verschil schuilt in den vorm van het optreden, maar niet in den wortel van het kwaad, dat bestreden moet worden. Onder al deze vormen toch is het altoos eenzelfde dualisme, dat tegen de Vleeschwording des Woords ingaat. Het is altoos de verwarring van *nieuwe* schepping en *herschepping*. De poging om *nieuwe* geboden naast de *Tien* Geboden op te richten. Een breken met Gods oorspronkelijke schepping, om zich een tweede schepping te vormen, waarvoor de eerste alle beteekenis mist. En alzoo in den grond een geestelijke hoogheid, die aldra in geestelijken hoogmoed overslaat, en over de gerechtigheid Gods en de vergeving der zonde heenspringende, grijpt naar een hooger stand van heiligheid, die door eigenwilligheid van maatstaf zichzelven oordeelt.

Vandaar dat de kerk van Christus dit Montanistisch, Anabaptistisch of Labadistisch streven, dat in den grond der zaak altoos één is, steeds veroordeeld heeft, en dat ook onze vaderen, bij al den eerbied voor den zedelijken ernst, die zich in mannen als Tertulliaan of De Labadie openbaarde, toch nimmer geaarzeld hebben, om hun eisch tot reformatie der kerk *naar den door hen aangeboden maatstaf* te weerstaan. Wel erkende de kerk en erkenden onze vaderen, dat zulk verzet in de gemeente ten prikkel zijn moest, om met nieuwen ernst op zedeverbetering aan te dringen, en de boetbazuin, die te lang gezwegen had, weer in Gods heiligdom te doen weerklinken; maar hiermede waren deze drijvers niet tevreden. In zedeverbetering en heiliging des levens ging hun doel niet op. Ze vielen het wezen der kerk als soodanig aan, en stelden den eisch, dat de kerk zich als soodanig op geheel anderen voet zou inrichten, zich inkrimpen tot het getal der heiligen, en voortaan alle gemeenschap zou afbreken met hen, die minder strengen levenswandel verkozen. En dit nu weigerde de kerk. Niet alsof ze haar plicht niet inzag en erkende, om bij de prediking van het Woord ook de kerkelijke discipline te voegen en alzoo de *beide* sleutelen des hemelrijks tot hun recht te doen komen. Doch ook dit was voor deze drijvers niet genoeg. Ze eischten ban en uitsluiting voor een iegelijk die niet was gelijk zij waren. Elk mededoogen ontging hun; voor barmhartigheid bleef geen plaats in hun denkwereld. De kerk moest een gezelschap van heiligen gelijk zij wezen, of anders achtten zij aan zulk een ontaarde kerk de gemeenschap te moeten opzeggen.

En op dit punt nu weerstond hen de kerk van de dagen van Montanus af tot op onzen tijd toe. De kerk zag in, dat toegeven aan dezen eisch heel de kerk van haar fundament zou afrukken, en niet langer de heiligheid van Christus, maar de *heiligheid der leden* tot grondslag van het Huis Gods zou doen worden. Zij zag in, dat op zulk een wijs niet stille nederigheid voor God en daaruit voortvloeiende ontferming, maar geestelijke zelfverheffing den toon zou aangeven. En geleerd door eeuwenlange ervaring, weet ze thans, wat ze reeds in de dagen van Montanus piste, dat al zulk streven uitloopt op een theorie van ingebeelde visioenen en wilde dweperij, om ten leste om te slaan in Antinomianisme en onder te gaan in vreeslijke zedeloosheid.

Vandaar dat de kerk steeds met hand en tand geweigerd heeft aan dit pogen tot reformatie ingang te verschaffen. Ze ontkende dat dit *Reformatie* was, en beweerde op vasten grond, dat dit integendeel *Deformatie* der kerk zijn zou. En het is daarom dat ze tegenover al zulk pogen steeds de bewering gesteld heeft, dat het wezen der kerk niet aan de heiligheid der leden, maar aan de *zuiverheid der waarheid* hing, en dat de eenige vraag die voor het recht bestand der kerk besliste, *niet* in de ascetiek lag *noch* in het piëtisme, maar uitsluitend in den band die de kerk als kerk verbinden moest met het *Woord van God*.

Ds. A. Littooy van Middelburg heeft in een opzettelijk vlugschrift de vraag besproken: „Is vereeniging overeenkomstig de *Concept-acte* wenschelijk?"

Ter voorkoming van misverstand zij hierbij opgemerkt, dat hij in hoofdzaak tegen de oorspronkelijk ingediende Concept-acte te velde trekt, en slechts van ter zijde tegen de *Concept-acte*, gelijk ze te Kampen geamendeerd was.

Gelijk men weet, heeft hij hier dan ook zelf voorgestemd.

Toch blijkt ook uit dit vlugschrift, dat Ds. Littooy liefst van alle vereeniging afziet.

Gelijk het nu in zijn kerk is, vindt hij het zoo ruimschoots goed, dat hij eigenlijk geen oorzaak ziet, waarom hij naar verandering haken zou.

Het spreekt vanzelf, dat de hoogere, geestelijke motieven, die tot aaneensluiting dringen, in dit vlugschrift dan ook buiten bespreking blijven.

Het is een *terre à terre* betoog, geheel uitgaande van de particuliere verhoudingen, die allengs in de Christ. Geref. kerk ontstaan zijn.

En dit nu geven we aan Ds. Littooy voetstoots toe, indien men niet onder een hoogere inspiratie redeneert, ligt de conclusie voor de hand, dat blijven wat men is, veiligst gaat.

Juist echter, dat zulk een betoog op die wijs, door een nobel vertegenwoordiger dier kerk kon gevoerd worden, en op dien voet ingang vindt, ware o. i. reden te over om in zich zelf in te keeren, en zeer ernstig de vraag te stellen: Is in een kerk, waar *zulk een betoog* den doorslag moet geven, *uit hooger oogpunt* bezien, metterdaad de innerlijke toestand veilig?

KUYPER.

Uit de Pers.

In het *Kerk. Weekbl.* wordt met een nauwkeurigheid en een ijver een betere zaak waardig, nogmaals het betoog gevoerd, dat de Synodale Genootschapskerk niet kan geacht worden belijdenisloos te zijn, en heeft ze een belijdenis, nog steeds geen andere belijdenis officieel kan produceeren, dan die vastgesteld is in 1619 te Dordt.

Men leest in dat betoog:

De kerkelijke Reglementen *onderstellen* niet slechts, maar *eischen* ook *uitdrukkelijk* dat de Ned. Herv. kerk eene *belijdenis* heeft. En hoe kunnen we nu *den geest* en *de beginselen* hiervan kennen, zooals we die behooren te kennen om veilig te gaan en ons desnoods voor de Kerk te kunnen verantwoorden? Hoe zouden we ze kennen, zoo niet de kerk ons HARE belijdenis *in haar geheel* voor oogen legt? Dat is toch onmogelijk, den geest en de beginselen eener belijdenis te leeren kennen, zoo men haar niet kennen leert in haar geheel. En *waaruit* moeten die *geest* en die *beginselen* dan gekend worden, door predikanten, ouderlingen, diakenen en alle lidmaten? Al had de kerk aan deze allen telken jare een nieuw exemplaar van een Reglementenboekje present gegeven, zij waren den *inhoud* van de belijdenis der kerk *daaruit* niet te weten gekomen.

Het is mogelijk, dat er onder de predikanten en ook onder de andere gemeenteleden niet weinigen zijn, die den geest en de beginselen van de Gereformeerde belijdenis en met name die der Ned. Herv. kerk, uit de geschriften van vroegere en latere Dogmatici kunnen kennen. Wij bedoelen geschriften als die, waaruit eene commissie der laatst gehoudene Synode, ter zake van den Doop der Doleerenden, *»Gereformeerde beginselen"* wilde in het licht stellen. Maar behalve dat zulke werken niet geacht kunnen worden onder leders bereik te liggen, is ook geen boek van een anderen of jongeren dogmaticus door onze kerk als kenbron harer belijdenis gestempeld.

Het is alsof de Reglementen met de *Belijdenis* der kerk en haren *geest* en hare *beginselen* verstoppertje spelen. Is het niet onwaardig en diep treurig, dat een Christelijke kerk met een zoo grootsch verleden achter zich, als de onze, niet met een gullen mond en een blijd gelaat en een warm hart voor ieder, dien zij tot zich noodigt, aanstonds het antwoord gereed heeft: Ziehier, dit is mijne belijdenis! maar ons veel meer in haar reglementen, als in een doolhof, laat rondtasten om de belijdenis te zoeken, die zij verklaart als *de haare* te bezitten?

Doch wat klagen we? Als de *kerk*, en nog wel in voor haar bestemde *Reglementen*, zoo duidelijk mogelijk van den geest en de beginselen *harer belijdenis* spreekt en zich dus een *bepaalde* belijdenis toeschrijft, dan onderstelt ze immers billijker- en eerlijkerwijze, dat ieder het weet, waar deze belijdenis te vinden is, en dat ieder van haren inhoud kennis dragen kan, ook al wijzen de Reglementen dit een en ander niet opzettelijk aan. En dus, de belijdenis *moet* er zijn. Geven we den moed om haar te zoeken maar niet op!

Zou zij ook liggen in de Psalmen en de Evangelische Gezangen?

Deze hebben tenminste een kerkelijk stempel. Wel is het gebruik daarvan bij de openbare godsdienstoefeningen, evenals dat van onze liturgische schriften en van den Catechismus, aan het goedvinden van elken predikant overgelaten, maar hiermede zijn zij en alle deze andere geschriften niet door de kerk *afgeschaft* verklaard. Veel meer ligt er in deze bepaling juist dit, dat ze *niet afgeschaft* zijn. Waren zij afgeschaft, dan waren ze buiten kerkelijk gebruik gesteld. Maar de Psalmen, de Gezangen, de liturgische schriften, de Catechismus worden nog allerwege in de gemeenten onzer kerk gebruikt; en waar het een en ander dezer geschriften thans niet gebruikt wordt, daar kan het gebruik elk oogenblik weer aanvangen, en is met name de Catechismus door de kerk niet afgeschaft, doch veel meer in bedoelde bepalingen voor *niet afgeschaft* verklaard; nooit wettiglijk opgeheven,— nooit van kerkswege aangetast; zijn ook de eenmaal wettig als symbolische schriften aangenomen Confessie der 37 Art. en de Dordtsche leerregelen.

En waaruit nu, zoo niet uit deze symbolische en liturgische schriften is het, dat de *belijdents* en mits dien *de geest* en *de beginselen* van de belijdenis der Ned Herv. kerk, *kunnen* en *moeten* gekend worden, zoo ze immers *kenbaar* zijn en er, niet maar voor de Jeus, maar oprechtelijk van *den geest* en *de beginselen* der *belijdenis* gesproken wordt? We zien ons derhalve noodwendig tot de nooit opgeheven of afgeschafte belijdenisschriften geleid. De kerk heeft geen andere bron voor de kennis *haarer belijdenis* aan te wijzen.

En wat nu nog *de beginselen* en *het karakter* der kerk betreft, waaromtrent van de aanstaande leeraars en godsdienstonderwijzers eene verklaring verlangd wordt, de kerk *kan* zulk eene verklaring niet met een vrije conscientie afnemen, tenzij men *van harentwege* weten kan, waarin *die beginselen* en *dat karakter* bestaan. Zij wil en moet dus gezocht worden *een grondig onderricht in deze hare beginselen* aan te bieden, — een onderricht, waaruit *haar karakter* kan gekend worden. Maar leer *hare beginselen* en *haar karakter* eens kennen zonder *hare* leer! En maak u eens zonder hare *symbolische Schriften* met *hare leer* bekend! Is hetgeen in bovengenoemd Art. 37, alsook in Art 19 van het Regl. op het Godsdienstonderwijs gezegd wordt, oprecht gemeend, — en mag men dit loochenen? — dan zijn *de Belijdenisschriften* ook daarin als de kenbronnen van *de leer* der Kerk erkend.

Hiertegen is *formeel* nooit iets ingebracht, en is *formeel* ook niets in te brengen.

Er integendeel steekt hierin juist Satans list, dat hij wel oppaste dat de Synode nooit officieel de Belijdenisvlag verscheurde, maar integendeel die Belijdenisvlag steeds, met de uiterste zorg in een juchtlederen koker opgesloten, onder op den bodem van haar archiefkist wegborg.

En al Satans lust en liefde is nu maar, dat deze list gelukke; dat om deze vlag in den koker de goedgeloovige gemeente geen onraad speure; en de misleidingstactiek van een Belijdenis, die stom is, *en dus ophield te belijden*, gelukke.

Een prachtige batterij. Ook kostelijk geschut van Krupp er op. Alleen maar het is *vernageld!*

Een losmaken van den strik, een ontkomen aan de bedwelming is het daarom, als een kind van God het eindelijk klaar en duidelijk mag inzien: »o, Gewisselijk, een kostelijke Belijdenis heeft uw Genootschapskerk nog. Alleen maar *ze ligt dood*, ze ligt voor bespotting, ze ligt als historische antiquiteit *in de kist!*"

In de *Vrije Kerk* schrijft Br. Beuker in repliek op een ver van malsche philippica door den heer Elzenga tegen de Vereeniging geleverd. o. m. dit:

Broeder Elzenga noemt o. a. ook onze Theol. School, die volgens hem *»het hart onzer kerk"* is eene beleemmering. Wij hebben evenals Elzenga onze opleiding voor een zeer groot deel aan die school te danken en zijn veel aan haar verplicht; ook willen wij in waardeering van haar onderwijs en leeraren voor niemand onderdoen, maar het »hart der kerk" achten wij haar niet. Dan had onze kerk van 1834 tot 1854 zonder hart geleefd. Vroeger hadden we geen school; later hadden wij er drie, en op de synode te Zwolle in '54 voegde men de drie samen tot de tegenwoordige Theol. School. Als men ze nu verplaatste naar Amsterdam en dan de opleiding onzer a. s. Evangeliedienaren gedeeltelijk aan de Vrije Universiteit, die onder toezicht der kerk zou worden gesteld, en ten deele aan onze Theol. School liet plaatshebben, dan zou onze kerk daardoor waarlijk geen hartkwaal opdoen, maar dan zouden beide inrichtingen van onderwijs elkaar kunnen steunen en aanvullen en we zouden beide kunnen verkrijgen een meer volledige opleiding, die we nu van beide zijden, zoolang we nog gescheiden blijven, moeten derven. Onze Theol. School is een gave Gods gebleken en de Vrije Univeriteit kan niemende vruchten afwerpen; maar elk alleen zijn ze nog geen van beide hetgeen ze wezen moesten en, vereenigd, zouden kunnen zijn.

Dan het gejammer over de nieuwe classicale indeeling, die van de vereeniging het gevolg zou kunnen worden. Maar waar gaan we toch heen? Is dan nu niet iedere classis onzer kerk al beurtelings veranderd? Ware daar nu eenig beginsel door geschaad als b. v. eens twee groote classen in drie moesten worden gesplitst, of dat twee kleintjes b. v. samen werden gevoegd tot één classe, indien er door de vereeniging sommige classen te groot en andere te klein mochten worden? Laat ons toch nuchter blijven! Op welke wijze de bij elkaar liggende gemeenten het geschiktst tot één classe kunnen worden ingedeeld, daarmede staat of valt geen enkel beginsel. Zulke dingen kan men aangrijpen om het min kundige volk op te winden, maar gevaar steekt er overigens niets in.

Met ons Reglement van '69 is het evenzoo. Neen, onze kerk dankt hare eenheid niet aan dat Reglement, en deze eenheid zal ze met dat Reglement ook niet verliezen. Hare eenheid wortelt in de eenheid van geloof, in de eenheid van belijdenis, kerkorde en eeredienst, maar niet in eene kennisgeving van ons bestaan aan de Regeering, noch in onzen toen aangenomen titel. Hoofdzaak, waarop de vereeniging alleen gebouwd moet worden is en blijft de eenheid in deze vier punten:

a. Dat we instemmen met één Belijdenis.
b. Dat we leven naar één Kerkenordening.
c. Dat wij ons in den eeredienst richten naar één liturgie.
d. Dat wij vereenigen willen met allen, die met deze punten instemmen, en onze gemeenten op dien grond als wettige kerken Christi erkennen; en met dezulken ook alleen.

In de hoop, dat noodelooze verwijdering en gedeeldheid niet lang meer moge duren, en de wisseling van gedachten tusschen broeder Elzenga en ons iets moge bijdragen tot ware eenheid van Gods volk, blijven wij hem en deze zaak den Heere aanbevelen. RED.

Voor dit goede woord danken we Ds. Beuker. Het is zoo opmerkelijk, hoe *hij* juist in dit stadium der quaestie een van de ijverigste pleitbezorgers der eenheid van Gods volk blijft.

KUYPER.

Officieele berichten uit de Ned. Geref. kerken.

Dinsdag en Woensdag ll. werd in de Kerkeraadskamer der Keizersgrachtskerk te Amsterdam een conferentie gehouden der Deputaten Synodi tot het voorbereiden van een Zendingcongres met afgevaardigden der Classen, daartoe door de Deputaten uitgenoodigd. Tegenwoordig waren: uit de Classis *Groningen* Ds. Teves, Cl. *Harderwijk* Ds. Middelkoop, Cl. *Haarlem* Ds. Den Hengst, Cl. *Middelburg* Ds. Klaarhamer, Cl. *Arnhem* Ds. Koster, Cl. *Rotterdam* Ds. Schaafsma, Cl. *Amsterdam* Ds. De Gaay Fortman, Cl. *Amersfoort* Dr. Van Goor, Cl. *Utrecht* Ds. Hoekstra, Cl. *Leeuwarden* Ouderl. Van Munster, en uit de Cl. *Helmond* Ds. Van Veelo. Voorts nog als adviseurs Prof. Dr. Rutgers, Dr. Wijnmalen van 's Hage en de heer A. van Marle, lid van het Hoofdbestuur der Geref. Zendingvereeniging te Amsterdam. Het moderamen werd waargenomen door de Deputati Synodi.

Na opening der samenkomst werd, naar aanleiding eener clausule in den brief van afvaardiging door de classis Amsterdam, duidelijk uitgesproken dat de afgevaardigden der classes niet samengekomen waren om namens de Kerken, die hen gezonden hadden te adviseeren, en minst van al besluiten te nemen voor die Kerken bindend, gelijk op de vergaderingen van Classis of Synode. Maar alleen om, gelijk ook duidelijk in het schrijven der Deputaten aan de Classes stond uitgedrukt, met Deputaten te confereeren over het te houden Zendingcongres, en zoo mogelijk van advies te dienen over verschillende punten. Reden waarom er dus ook geene besluiten genomen zouden worden, en ieder afgevaardigde alleen verantwoordelijk was voor zijn persoonlijk advies.

In hoofdzaak liepen de beraadslagingen over den meest geschikten tijd *wanneer*, en de plaats *waar* het Congres te houden; wie tot deelneming aan het Congres behoorden te worden uitgenoodigd; tot de behandeling van welke onderwerpen men zich zou moeten bepalen; wie verzocht zouden worden referaten te leveren; of de toegang tot het Congres ook voor het publiek zou zijn opengesteld enz.

Algemeen waren de afgev. van gevoelen, dat de meest geschikte tijd om het Congres te houden zou zijn in de eerste helft van Januari des volgenden jaars, en wel te Amsterdam; dat de uitnoodiging tot deelneming gericht moest worden aan de ambtsdragers der Ned. Geref. Kerken, en ook aan andere broeders als adviseurs; dat daar het Congres niet langer dan twee dagen behoorde te duren, slechts drie hoofdonderwerpen behandeld moesten worden (Zending, Zendelingen, Zendingsveld), met bepaalde behandeling van de Zending in onze Koloniale bezittingen; dat aan zes of zeven B.B. zou worden verzocht, een referaat te leveren over een bepaald onderwerp; dat, onder zekere bepalingen, den toegang ook voor gasten zou opengesteld worden, en dat er, in verband met het Congres, ook een Openbare Samenkomst behoort te worden gehouden.

Nog werd gesproken over het wenschelijke der publicatie van een kaart onzer Indische bezittingen, die een duidelijk overzicht zou geven van den aanvankelijken Zendingarbeid, thans daar verricht, en waaruit dan aangrijpend blijken zal hoeveel er nog te doen is vóór het Evangelie aan alle creaturen in onze Oost en West gepredikt zal zijn; en werd ook goede hope gegeven, dat zulk een kaart door een bevoegde hand vervaardigd worden zal.

Onder de besprekingen werd de overtuiging verlevendigd, hoe onmisbaar noodig het is, voor het welslagen van het werk, dat de Zending geleid worde in het kerkelijk spoor en daartoe de verschillende kwestiën, in verband met de Zending, op het Congres te bespreken, zoo principiëel mogelijk te behandelen.

Door de genade onzes Gods brak het werk der reformatie ook door in deze kerk. Betoonden de voormalige ambtsdragers én door belijdenis én in hunne handelingen zich hiervan afkeerig, nadat volgens het ambt der geloovigen in deze nog zwakke kerk voorloopig één ouderling en één diaken zijn benoemd, heeft de bevestiging in het ambt plaatsgehad door Ds. H. K. Zijlstra te Kooten op den 22sten April 1889. Vervolgens verklaarde de kerkeraad in wettige vergadering voor zijne kerk het ongoddelijke juk der zoogenaamde Haagsche Synode van 1816/52 af te werpen en weder te keeren tot de wettige kerkenorde der Ned. Geref. kerken, vastgesteld in 1618 en 1619 door de Synode Nationaal.

De kerkeraad geeft bij dezen hiervan kennis aan de Ned. Geref. kerken dezer landen, en beveelt zich ten zeerste in de liefde en voorbede der zusterkerken aan.

Namens den kerkeraad voornoemd
K. F. NICOLAI, *ouderling.*
J. L. CUPERUS, *diaken.*
H. K. ZIJLSTRA, *consulent.*

Twijzel, 22 April 1889.

PS. Deze kerk wordt voorloopig gecombineerd met de kerk van Kooten.

HELMOND, 20 April. Met dankzegging vermelden wij, dat sedert de vorige opgave voor onze kerk nog bijdragen inkwamen van de navolgende zusterkerken, als: *Rotterdam*, *Schoonhoven*, *Benschop*, *Buitenpost*, *Klundert* en *Hijlaard*, alsmede van de vereeniging Dorcas te *Zeist*.

Hoezeer wij dezen steun ook op prijs stellen, moeten wij met leedwezen verklaren, dat die verre beneden het cijfer bleef, dat wij voor het noodigste behoeven.

Daarom vernamen wij met groote ingenomenheid, dat de classis van Noordbrabant en Limburg, van nabij met den nood onzer kerk bekend, zich thans rechtstreeks tot de zusterkerken wenden zal.

Met waardeering van wat de kerken, die ons hielpen, reeds deden, hopen wij, dat de roepstem der *Classis* nog meer weerklank vinden moge!

Namens de Kerkelijke Kas te Helmond:
G. VISSER, *penningm.*

Buitenland.

Duitschland. Achteruitgang van het kerkelijk liberalisme in Berlijn.

Opmerkelijk is het, dat men in Duitschland ziet gebeuren, wat in Nederland op kerkelijk gebied een 30tal jaren geleden plaatshad. In de groote steden waren de kerken schier geheel en al in de macht van het kerkverwoestend liberalisme; doch de reactie ontstond en van lieverlede zag men het modernisme het veld ruimen. Hetzelfde neemt men o. a. tegenwoordig waar in Berlijn. Vóór een tiental jaren was de meerderheid der Stadt-Synode zoodanig overheerschend liberaal, dat het een onbegonnen werk scheen, om daartegen nog te willen ingaan. Doch de kamp is aangebonden en nu heeft men het reeds zoover gebracht, dat »het ongeloof en het halfgeloof" gelijk de Ev. Luth. *Kirchenzeitung* het noemt bijna in de minderheid gebracht is. Men gevoelt in het liberale kamp dan ook wel, dat men geslagen is. De liberale pers toont zich in het minst niet verbaasd, dat de magistraat als patroon (wij zouden zeggen als collator) geweigerd heeft, het beroep van den modernen predikant Frähner uit Kolberg, goed te keuren.

Vóór een zevental jaren was de toestand der Berlijnsche Evangelische kerk zóó, dat men in sommige kerken, waar men avondgodsdienstoefening hield, geen gas meer branden kon . . . omdat men niet in staat was, de hooggeloopen gasrekening te voldoen! Als een predikant voor het kleine publiek, dat daarvoor in het bedehuis samenkwam, toch godsdienstoefening wilde houden, dan moest hij er voor zorgen, gelijk geschied is, dat er eenige petroleumlampen werden opgehangen.

In dien toestand is verandering ten goede gekomen. Er wordt tegenwoordig een hoofdelijken omslag geheven, die haast niemand weigert te betalen; zeker ook, omdat hij zoo weinig drukt. De staatsambtenaren innen deze kerkelijke belasting; evenwel kunnen zij van geen dwangmiddelen gebruik maken, om de weigerachtigen tot betaling te nopen.

Wel is het te bejammeren, dat, nu er uiterlijk meer bloei in het kerkelijk leven is gekomen, het innerlijk leven daarmede geen gelijken tred gehouden heeft, voorzoover men dit in eene stad als Berlijn kan nagaan. Maar het is alreede een groote zaak, dat er nog een Christelijk gezind volk te vinden is, dat zijne kerk tegen de aanvallen van kerkverwoesters verdedigen wil. Zelfs bij de liberalen kan men opmerken, dat men meer belang in kerkelijke zaken gaat stellen; maar dit is denkelijk wel het gevolg van de actie, die er van de orthodoxie uitgaat.

Hoe alles van lieverlede omgezet is, blijkt uit het feit, dat alles in het werk gesteld wordt, om het plan voor het bouwen eener groote Domkerk ten uitvoer te brengen; ja, dat het zeer waarschijnlijk is, dat die kerk binnen een tijdsverloop van 10 jaren zal gebouwd zijn. Vóór weinige jaren hield men het bouwen van zulk eene kerk voor een droombeeld, dat toch nooit verwezenlijkt kon worden.

Maar als nu eenmaal de zege op het liberalisme bevochten is, wat dan? Nu trekt alles wat anti-liberaal is tegen den gemeenschappelijken vijand op; doch als deze verslagen is, moet toch van de veroverde positie gebruik gemaakt. Dan zal men zien gebeuren, wat ook te onzent geschied is. Het moet zich dan openbaren, dat er in de rijen van hen, die tegen het liberalisme en het modernisme gekant zijn, onderscheidene elementen bestaan. Wellicht krijgt men dan in Duitschland hetzelfde in anderen vorm te zien, wat hier sedert 1886 aanschouwd is. In Engeland is dit reeds het geval door het optreden van Spurgeon, wiens oogen zijn opengegaan voor het afhellend spoor, waarop de »vermittlungstheologie" de meesten, die zich met den naam van Evangelischen of orthodoxen betitelen, doet afglijden. In Duitschland gaan de godgeleerden, die de lijnen, door Luther getrokken verlaten hebben, van ontkenning tot ontkenning, zonder zichzelven bewust te zijn, op welk een schadelijken weg zij zich bevinden. De reactie daartegen is reeds merkbaar, al is zij voorshands zwak.

Geve de Heere ook in Duitschland een ontwaken en een terugschrikken van de wegen, waartoe de geest, die steeds ontkent, zoekt te verleiden.

Frankrijk. Nu men zich in Frankrijk ijverig in de weer stelt, om tot verheerlijking van de »groote" Revolutie van 1789 een reusachtige tentoonstelling voor te bereiden, is het te begrijpen, dat er geschriften in het licht gegeven worden, waarin men de vraag poogt te beantwoorden, welke gevolgen deze omwenteling gehad heeft op het leven der volken. De Belgische hoogleeraar Emile de Laveleye heeft o. a. een boek geschreven over »de beginselen van '89", waarin hij den invloed bespreekt, die de Fransche revolutie op de Roomsche volken uitgeoefend heeft. »De jongste gebeurtenissen," zoo schrijft de hoogleeraar, »hebben mij steeds beter doen inzien, dat Ed. Quivet gelijk heeft, wanneer hij zegt, dat de staatkundige emancipatie alleen dan waarde heeft, wanneer zij steunt op eene reformatie in den godsdienst." De uit de wijsgeerige beweging van de 18de eeuw ontsproten Fransche revolutie heeft de moderne vrijheden willen bouwen op den grondslag van het verstand, trots de kerk, die deze vrijheden veroordeelt, en daarom heeft de revolutie zich tegen de kerk verklaard.

Ja het is zoo, de radicale leiders van de Fransche republiek hebben den oorlog aan de Roomsche kerk verklaard. Doch de reactie is niet uitgebleven. En het ongehoord succes, dat een man als Boulanger te Parijs gehad heeft, is enkel daaruit te verklaren, dat deze blijkens zijn menigvuldige redevoeringen zoo middelmatige persoon, eenige reverentie betoond heeft jegens de vertegenwoordigers der Roomsche kerk. Nog onlangs verklaarde Challemel-Lacour, dat de poging, om de Roomsche geestelijke broeders geheel buiten onderwijs te houden, groot gevaar voor de republiek doet ontstaan.

De hoogleeraar De Laveleye beweert, dat, wanneer men de kerk meesteresse laat over de school, de vrijheid teloorgaat, en dat, als men de kerk buiten de school sluit, er een zoo groote oppositie ontstaat, dat de clericalen, in bond met andere malcontenten, weldra weder de vrijheid in gevaar brengen.

De hoogleeraar trekt hieruit het gevolg, dat, zal de vrijheid op een vasten grondslag gevestigd worden, men een kerk verlaten moet, die de vrijheid niet dulden wil. De Laveleye heeft dan ook de Roomsche kerk verlaten om Protestant te worden.

Wij zeggen: zal de zaak der *ware* vrijheid zegevieren, dan zal men de beginselen, waarvan de Fransche revolutie uitging, moeten laten varen en het erkennen, dat zij uit Satan zijn. Wanneer morgen aan den dag meer dan half Frankrijk Protestant werd, dan zou de zaak der vrijheid geen stroobreed geworden zijn, indien althans de nieuwe bekeerlingen in den geest waren van hen, die tegenwoordig den naam van Gereformeerden dragen. In de Protestantsche kringen van Frankrijk is men toch op en top de staatkundige beginselen van 1789 toegedaan; enkele personen uitgezonderd, die schier geen invloed uitoefenen. Als men in Gereformeerde kringen eindelijk eens begon in te zien, dat uit het *ongeloof*, door philosofen als Voltaire enz. gepredikt, de Revolutie is geboren, dan kwam men op den goeden weg. Doch helaas, we zien zelfs nog geen voorteekenen, dat het daartoe voorloopig komen zal. De redactie der *Eglise Libre* wilde of durfde onlangs een conscientiekreet van een gemeentelid, die tegen de heerschende critische richting in de godgeleerdheid opkwam, niet in zijne kolommen opnemen, maar liet dezelve als bijvoegsel bij het blad drukken. De bestrijding van dit artikel werd echter wel in het hoofdorgaan van het Fransche Protestantisme opgenomen! Dit teekent. Nog jammerlijker is het op staatkundig gebied gesteld. Onverholen wordt met de beginselen der Revolutie sympathie betuigd.

Dat overgang tot het Protestantisme, gelijk het zich tegenwoordig in Frankrijk openbaart, den staatkundigen toestand des lands niet kan verbeteren, is duidelijk als men nagaat, in welk spoor de onlangs gestorven Colani en Edmond Scherer zijn verloopen, Colani, emeritus hoogleeraar in de Godgeleerdheid, was op het laatst van zijn leven een »vrijdenker", terwijl Scherer